

Asia: VN/4118/2019

Lausuntopyyntö parlamentaarisen ohjausryhmän ja asiantuntijatyöryhmän mietinnöstä, luonnos hallituksen esitykseksi avoimuusrekisterilaksi

Lausunnonantajan lausunto

Kannatatteko avoimuusrekisterin perustamista Suomeen?

En osaa sanoa

Mikä esillä olevista kolmesta avoimuusrekisterin soveltamisalavaihtoehdosta tulisi valita (eli mihin tahoihin kohdistuvaa lobbausta ilmoitusvelvollisuuden tulisi koskea)?

Eduskunta ja ministeriöt

Yleiset huomiot esityksestä

Aalto-yliopisto kiittää lausuntopyynnöstä ja pyrkii antamaan huomioita luonnoksen soveltuvuudesta yliopistokontekstiin, jota mietinnössä ei ole vielä juuri käsitelty.

On koko yhteiskunnan etu, että uusinta tutkittua tietoa hyödynnetään yhteisistä asioista päätettäessä. Konkreettinen keino siihen on päättäjien ja valmistelijoiden vuorovaikutus yliopistojen kanssa, joista löytyy usein tieteellinen tieto. Ehdotettu rekisteri on sinällään kannatettava päätöksenteon avoimuuden näkökulmasta, mutta se ei saa vaikeuttaa uusimman tutkitun tiedon saatavuutta päätöksenteon taustaksi.

Avoimuusrekisterilakiluonnoksen 3 §:n mukaan ilmoitusvelvollisuutta ei sovelleta lakisääteisiä tehtäviä hoitavaan muuhun julkisyhteisöön tai toimijaan tämän tehtävien hoidon osalta. Yliopistolain 2 §:n mukaan ”Yliopistojen tehtävänä on edistää vapaata tutkimusta sekä tieteellistä ja taiteellista sivistystä, antaa tutkimukseen perustuvaa ylintä opetusta sekä kasvattaa opiskelijoita palvelemaan isänmaata ja ihmiskuntaa. Tehtäviään hoitaessaan yliopistojen tulee tarjota mahdollisuuksia jatkuvaan oppimiseen, toimia vuorovaikutuksessa muun yhteiskunnan kanssa sekä edistää tutkimustulosten ja taiteellisen toiminnan yhteiskunnallista vaikuttavuutta. Yliopistojen tulee järjestää toimintansa siten, että tutkimuksessa, taiteellisessa toiminnassa, koulutuksessa ja opetuksessa varmistetaan korkea kansainvälinen taso eettisiä periaatteita ja hyvää tieteellistä

käytäntöä noudattaen.” Yliopiston lakisääteisten tehtävien kirjo on siis hyvin laaja, ja ne rajaisivat käytännössä kaiken tai melkein kaiken yliopiston toiminnan pois ilmoitusvelvollisuuden piiristä. Mahdolliset poikkeukset tästä tulisi erikseen kirjata avoimuusrekisteriä koskevan lain perusteluihin. Oikeushenkilön nimissä tehdyn, selkeästi oikeushenkilön etua edistävän vaikuttamistoiminnan raportointi olisi mahdollista luonnoksessa esitetyn mukaisesti, kunhan sen tulkinta olisi selkeä.

Tieteen vapauteen kuuluu tutkijoiden vapaus. Yliopistossa työskentelevät professorit, tutkijat ja muut asiantuntijat muodostavat esittämänsä näkemyksensä itse. Monimuotoinen yhteydenpito päätöksentekijöiden ja valmistelijoiden kanssa on yliopiston yhteiskunnallista vuorovaikutusta, ei oikeushenkilön suunnitelmallista lobbaustyötä. Esimerkiksi tutkijoiden positio taustakeskusteluissa on lähempänä yksityishenkilöitä kuin oikeushenkilön tavoitteita suunnitelmallisesti edistäviä lobbareita.

Mietinnössä todetaan, että oikeushenkilön ilmoitusvelvollisuus koskee ainoastaan sen nimissä tehtyä vaikuttamistoimintaa. Esimerkiksi yliopistossa johtajana työskentelevän henkilön harjoittama vaikuttamistoiminta voi tapahtua selkeästi yliopiston nimissä ja oikeushenkilön edustajana. Samalla henkilöllä saattaa kuitenkin olla myös akateeminen positio, jolloin hän voi vaikuttaa yhteiskunnassa alansa tutkijana. Näiden erilaisten roolien erottaminen toisistaan tulisi olla selkeää, mikäli avoimuusrekisterin ilmoitusvelvollisuus ulotetaan koskemaan jotain osaa yliopistojen toiminnasta.

Rekisterin tarkoituksena on päätöksenteon läpinäkyvyyden parantaminen, epäasiallisen vaikuttamisen torjunta sekä kansalaisten luottamuksen vahvistaminen. Mietinnössä lobbauksen määritelmässä keskeistä on yhteydenpito päätöksiä tekevän, valmistelevan tai toimeenpanevan tahon ja sellaisen tahon välillä, jolla on päätöksentekoon liittyviä intressejä. Yliopiston intressi yhteydenpidossa on pääsääntöisesti tutkimustulosten ja taiteellisen toiminnan yhteiskunnallisen vaikuttavuuden edistäminen ja vain harvoin oikeushenkilön suunnitelmallinen edunvalvonta.

Luonnoksessa ilmoitusvelvollisuutta ei sovelleta tavanomaiseen asiointiin viranomaisissa, mikä on hyvä linjaus. Yliopiston yhteydenpito erityisesti opetus- ja kulttuuriministeriön kanssa on runsasta ja välttämätöntä, koska kyseinen ministeriö ohjaa yliopistojen toimintaa. Keskeisin ohjausprosesseihin liittyvä kirjeenvaihto käydään kirjaamojen tai KOTA-järjestelmän avulla. Kirjaamojen kautta toimitetut asiakirjat ovat julkisesti saatavilla. Myös KOTA-järjestelmän avulla toimitetut dokumentit, kuten sopimukset ja vuosittaiset raportit julkaistaan ministeriön verkkosivuilla. Yhteydenpitoa tapahtuu asiayhteydestä riippuen myös muiden ministeriöiden ja yliopiston välillä. Vuorovaikutus on monimuotoista ja eri henkilöt yliopistossa harjoittavat sitä itsenäisesti tehtäviinsä tai tutkimusaiheeseensa liittyen. Kohtuullisen hallinnollisen työmäärän kannalta on olennaista, että tällaisen toiminnan raportointia ei edellytetä.

Mietinnössä harkitaan yhtenä vaihtoehtona rekisterin soveltamisalaksi koko valtionhallintoon, eli mahdollisesti myös yliopistoihin, kohdistuvaa yhteydenpitoa ja todetaan, että yliopistojen asema olisi ratkaistava erikseen, koska osa yliopistoista toimii säätiöpohjaisesti ja osa itsenäisinä

julkisoikeudellisina laitoksina. Aalto-yliopisto katsoo, että yliopiston kuuluminen rekisterin soveltamisalaan ei edistä rekisterin tarkoitusta.

Merkittävä osuus tutkimus-, kehitys- ja innovaatiotoiminnasta tapahtuu tänä päivänä useiden eri toimijoiden muodostamissa verkostoissa ja ryhmissä, jotka eivät ole omia oikeushenkilöitään. Esimerkiksi yliopistot, tutkimuslaitokset, yritykset ja kaupungit tekevät tiivistä yhteistyötä lukuisien hankkeiden parissa. Tällainen verkostomainen yhteistyö edellyttää luonnollisesti myös monipuolista yhteydenpitoa eri osapuolten välillä. Mikäli yliopistot luettaisiin mukaan avoimuusrekisterin soveltamisalaan, olisi ilmoitusvelvollisuudesta muodostuvan hallinnollisen työn määrä suuri verrattuna siitä saatavaan lisähyötyyn. Jo nyt etabloitunut yhteistyö perustuu yleensä sopimukseen, joihin liittyvä tieto on saatavilla julkisuuslain mukaisesti.

Mäkitalo Minna
Aalto-yliopisto